

מתוך סדרת הספרים "לב המועדים"

לב המועדים

מתוך הספר לב המועדים "שבועות"

גליון מט

הטעם שלא הזכירה תורה יום מתן תורה

לפי שאין צורך להזכיר את יום קבלת התורה מאחר שאם אין תורה אין בכלל מצוות, וכמו שלא רצו למנות מציאות הבורא בכלל המצוות כיון שאם אין בורא אין מקום למצוות (מטה משה תרצ). **טעם אחר:** לפי שלא רצה הבורא ליחד יום לפי שכל יום ויום חייב אדם לראות את עצמו כאילו היום קיבלה, בדכתיב (שמות יט א) "היום הזה באו מדבר סיני" ואומר (דברים כו טז) "היום הזה ה' אלוהיך מצווך" (מטה משה תרצ, בשם בעל עקדת יצחק ס"ז).

הטעם שחג השבועות יום אחד

לפי שהוא בעונת מלאכה וחס הכתוב לבטל ישראל ממלאכתם, משא"כ פסח וסוכות שאינם בעונת מלאכה (ספרי דברים פ' ראה פסקא קמ). ולכן גם נקרא עצרת יותר משאר המועדים אע"פ שלשון עצרת נזכר בתורה גם על שמיני עצרת ועל שביעי של פסח לפי שנעצרים בו מלאכה, משא"כ פסח וסוכות שאינם באיסור מלאכה.

הטעם לבי ימים טובים בחו"ל

הטעם שחוגגים בחו"ל חג זה בי ימים משום ספיקא דיומא אף שאין מקום לספק כלל אפילו בזמן שקידשו על פי הראייה תמיד היה חל ביום שתמו מ"מ ימי הספירה כדי שלא תחלוק במועדות התקינו חכמים שכל מקום שאין שלוחי תשרי מגיעים לשם עושים שני ימים אפילו יום טוב של עצרת (רמב"ם פ"ג מהלכות קידוש החודש הלכה יב).

הטעם שניתנה תורה בחודש השלישי ולא בחודש הראשון [ניסן]

אמר רבי יצחק ראויים היו ישראל בשעה שיצאו ממצרים שתינתן להם התורה מיד, אלא אמר הקב"ה עדיין לא בא זיום של בני שיצאו עכשיו משעבוד מִיט ולבנים ואין יכולים לקבל את התורה מיד, משל למלך שעמד בנו מחליו אמר לו מורו למלך ילך בנך לבית הספר שלי, אמר עדיין לא בא זיו פניו של בני ואתה אומר לו לילך לבית הספר אלא יתעדן שנים או שלושה ירחים במאכל ומשתה ויבריא ואח"כ ילך לבית הספר, כך אמר הקב"ה יתעדנו בני שנים שלושה ירחים במן ובבאר ובשלו ואחר כך אני נותן להם את התורה (קהלת רבה פרק ג).

"בחג השבועות ראוי שישמח בו האדם שמחה יתירה, מפני שהוא יום שניתנה בו תורה והכל מודים בקדושתו, הגדול מקדושת שאר הימים טובים" (סדר היום סדר חג השבועות).

ימים שבהם יחול חג השבועות

חג השבועות יחול בימים גה"ז ולא בימי אבדו, **רמז לדבר:** ע"פ הפסוק בתהילים (י, טז) "אבדו גוים מארצו", ביאור הדבר שהגוים אבדו בשביל שלא רצו לקבל את התורה ולכן לא יחול עצרת אלא ב – אבדו (ספר קושיות לאחד מהראשונים אות רלא).

זמן מתן תורתנו

הטעם שאומרים זמן מתן תורתנו [לשון רבים], בשלמא בחג פסח ובחג סוכות כיון שהם ז' ימים אומרים זמן חרותנו שמחתנו, אבל ר"ה ויו"כ שהם יום אחד בלבד אמרין יום תרועה, יום סליחה, ולפי"ז היה ראוי לומר יום מתן תורה.

לפי שיום זה אינו ממש יום מתן תורה לפי שלא ניתנה כולה ביום זה אלא בשמונה זמנים ניתנה, א. לאדם הראשון צווה ו' מצוות, ב. לנח צווה מצוות אבר מן החי, ג. לאברהם אבינו נתן מצוות ברית מילה, ד. ליעקב צווה מצוות גיד הנשה, ה. ליהודה נתן מצוות יבום, ו. במצרים קיבלו מצות קידוש החודש, פסח ופדיון בכור, ז. במרה "שם שם לו חק ומשפט" (שמות טו כה) ואמרו חז"ל (פנהדרין נז, א) שבת וקצת דינים במרה ניתנו, ח. ובו' בסיון כל התורה כולה, ולכן אומרים "זמן מתן תורתנו" שהוא הזמן השמיני (מטה משה תרצ).

טעם אחר: דאינו יום מתן תורה, דבג' ימים ניתנה התורה, כמבואר בגמרא בפסחים (סח, ב) דקבלת התורה נמשכה ג' ימים, תחילת הקבלה היתה בה' סיון שאמרו נעשה ונשמע, ובו' בסיון היתה המחשבה הראשונה לתת את התורה וע"י מחשבה זאת ברא הקב"ה את העולם, ובו' בסיון היתה נתינת התורה בפועל, ולכן בו' סיון אומרים זמן מתן תורתנו, ולכן גם בזמן שקידשו את החודש על פי הראייה שבועות היה יוצא או בה' סיון או בו' או בז' כיון שימים אלו נקראים זמן מתן תורה (צל"ח פסחים סח, ב).

זמן לכישת בגדי יו"ט

יש אומרים שילבשם בערב שבת (ע"פ משנ"ב תצד ס"ק ט) או כשיהיה ודאי לילה דהיינו יו"ט. **ויש אומרים** שילבש אחרי מנחה של שבת ויבון לכבוד שבת (גלאט כד).

לא ילבש בשבת סמוך לחשיכה, **והטעם**: משום דהוי מכין ליו"ט (כה"ח תקבט כג).

הקה"י נהג לבוש בגדי יו"ט גם בשבת, **והטעם**: לפי שאם ילבש ביו"ט הוי זילזול לשבת (הגרמ"ק מבקשי תורה יום טוב עומד ריב).

סעודת שלישית

יכול לקיים סעודה שלישית ויאכל מעט פת לכבוד יו"ט, ולכתחילה יש לאכול לפני שעה העשירית **והטעם**: לפי שאסור לקבוע סעודה בערב יו"ט מפני כבוד יו"ט כדי שיאכל בליל יו"ט לתאבון (שו"ע תקבט א, משנ"ב שם ס"ק ח).

שינה

לא יאמר שהולך לישון כדי שיהיה לו כוח ללמוד בלילה משום איסור הכנה (מג"א רצ א, ספר חסידים סי' רסו).

הבאת המחזור לבית הכנסת

אין להביא בשבת את המחזור לבית הכנסת ואפילו במקום שיש עירוב, **והטעם**: משום דהוי הכנה משבת ליו"ט (עיין קצו"ש"ע קמא יז, משנ"ב תרפ"ח ס"ק יח), **הבאה ע"י קטן**: בשע"ת (תרצ"ג סוף ס"א) כתב ויש להחמיר גם על ידי קטן, **הבאה בצינעא**: אפשר להביא בצינעא מבעוד יום ולעייין בה קצת דרך לימוד, **והטעם**: דלא הוי כ"כ הכנה (שע"ת שם).

ברכת "ותודיענו"

כשיו"ט חל במוצאי שבת אומרים בשמו"ע של לחש אחרי "אתה בחרתנו" "ותודיענו", שהוא כעין "אתה חננתנו", ורב ושמואל תקנוהו בבבל (ברכות לג, ב), **והטעם שנתקן בכבל ולא בא"י**: משום דבני א"י עושים יו"ט רק יום אחד וברוב השנים לא יבוא יו"ט במוצ"ש, אבל בני בבל שעושים ב' ימים טובים ויבוא ברוב השנים או יו"ט ראשון או יו"ט שני במוצ"ש לכן תיקנוהו בבבל (סידור עיון תפילה, תפלת ג' רגלים).

קידוש יקנה"ז

יקנה"ז: כאשר חל יו"ט ראשון במוצאי שבת ישנו סדר מיוחד והוא שילוב של קידוש עם הבדלה ביחד כיון שמדובר ביו"ט יש לומר קידוש של יו"ט, ומכיון שמדובר במוצאי שבת יש לומר גם הבדלה.

סדר הברכות

יקנה"ז, יין – ברכת היין, קידוש – ברכת הקידוש, נר – ברכת האש, הבדלה – ברכת הבדלה, זמן – ברכת שהחיינו.

הטעם בסדר הזה,

יין ראשון, לפי שהיין נורם לקדושה שתאמר שאם אין יין אין מקדשים, **ועוד** שייין הוא תדיר ותדיר ושאינו תדיר קודם (גמ' ברכות נא, א),

קידוש לאחריו, הטעם: לפי שקדושת היום עדיפא מהבדלה, **טעם אחר**: לפי שאם יבדיל תחילה מיחזי עליו קדושת השבת כמשאוי (רשב"ם פסחים קב, ב ד"ה כדאמר).

נר קודם להבדלה, הטעם: ככל מוצאי שבת שנר קודם להבדלה (רשב"ם שם ד"ה רב).

הבדלה קודם לזמן: לפי שלא נתקן על הכוס שאם לא אמרו בשעת קידוש אומרו בשוק (עירובין מ, ב).

כשמים

אין מברכים ביו"ט על הכשמים, והטעם: לפי שהטעם בכשמים בכל שבת כדי להפיג צער הפרידה מן הנשמה היתירה (תוס' ד"ה ביצה לג, ב ד"ה כי, משנ"ב שם ס"ק ג). וביו"ט יש לנו נשמה יתירה (רשב"ם פסחים קב, ב ד"ה ושמואל), **טעם אחר**: משום שמחת יו"ט ואכילה ושתיה מועילה בכשמים (תוס' שם ד"ה רב).

טעם אחר: שחוששים שמא יבוא לקטום ההדס (מרדכי פסחים).

למלאות יין על גדותיו

אין למלאות את היין על גדותיו אף לנוהגים לעשות כן בכל מוצאי שבת, **והטעם**: שהרי סיבת השפיכה כתב ברמ"א לסימן ברכה בתחילת שבוע ועכשיו שהוא יו"ט ואסור בהרוחת שכר, אם יעשה כן הוי בזיון קדושת יו"ט (שש"כ פרק סב הערה כו).

אמירת פסוקי "הנה אל ישועתי"

אין אומרים פסוקי "הנה אל ישועתי" ככל מוצ"ש, **והטעם**: כיון שטעם אמירת פסוקים אלו הוא לסימן טוב למעשה ידי (כמבואר ברמ"א רצו א) ושייך לומר זאת רק במוצאי שבת לחול שיש בו משום סימן טוב לעשות מלאכה ולא במוצאי שבת ליו"ט (שש"כ פרק ס הערה סד).

הסתכלות בציפורנים: אין המנהג להביט כ"כ בציפורנים לאור הנר ככל מוצ"ש (הגרש"א, בהליכות שלמה סדר ליל פסח קדש פרק תשיעי הערה 155).

נשים בשותית כוס הבדלה של יקנה"ז

ואף שנהגו הנשים לא לשתות מכוס של הבדלה (כמבואר במשנ"ב רצו ס"ק ו בשם השל"ה) כוס של יקנה"ז מותר לשתות, **והטעם**: משום שהבדלה מפילה לקידוש ועל היין יש שם יין של קידוש ולא של הבדלה (הגרש"א, בהליכות שלמה סדר ליל פסח פרק ט דבר הלכה מז).